

ŘÍMSKOPRÁVNÍ RECEPCE

Jakub Razim

OBSAH:

- pojem a formy recepce
- ŘP prameny
- domácí bádání o římském právu
- vývoj romanizace na našem území
- ŘP v listinách

RECEPCE = přímý vliv; obsahový přenos právního ustanovení nebo celého pramene práva z jednoho právního řádu do jiného

X RENESANCE (12. století)

X ROMANIZACE = nepřímý vliv na právní vývoj prostřednictvím **intelekt. formování tvůrců a uživatelů práva** → terminologie, systematika, odkazy + zvědečtění pr. života

■ **FORMY:**

- vědomá x nevědomá
- soustavná x nesoustavná
- teoretická x praktická

■ **předmět:** ŘP, *ius commune*

- „katalyzátory“
  - panovník/zeměpán
  - církve
  - univerzita
  - humanisté (1562 čes. překlad Just. Inst.)
- **obec. předpoklady:**
  - personalita práva
  - hosp. rozvoj (Blochův „druhý feudál. věk“ od pol. 11. stol.)
  - zájem cír. na impériu
- **stv. školy** (centrum Bologna, předchůdce Pavia):
  - teoret.: **glosátoři** (glosy, distinkce, brokardy, summy)
  - prakt.: **komentátoři** (traktáty, konsilia)
  - přínos: aktualizace a zobecnění římskopř. kazuistiky → „**spojovací článek**“ mezi světem ant. a stv.

Justiniánská kodifikace 1

- Justinánova idea obnovy řím. říše → zákonodárná činnost
- polit. hlediska: 1. absolutismus, 2. křesťanství
- kompilační práce
  - *od 528*
  - *rychlé tempo*
  - *komise učenců a praktiků*
- NÁZEV: ***Corpus iuris civilis*** (vydavatel Dionysius Gothofredus, 1598)
- KRITICKÉ VYDÁNÍ:
  - *něm. 19. stol. Mommsen-Krüger et al. Corpus iuris civilis*
  - *ital. 20. stol. Bonfante et al. Digesta Iustiniani Augusti*

Justiniánská kodifikace 2: CODEX

- 528-529
- **sbírka cís. zákonů**
- památka se nezachovala
- cíl:
  - *odstranit zastaralé předpisy*
  - *uvést do souladu rozporné předpisy*

Justiniánská kodifikace 3: DIGESTA

- restrikce práce s pr. prameny
- **„aktualizovaný“ výbor z klas. právníků**
- cíl:
  - vybrat a utřídit spisy klas. právníků s *ius respondendi*
  - přizpůsobit staré právo novým hosp. a soc. potřebám
  - odstranit rozpory a duplicity

CITACE filologická (moderní)

inskripce > D > kniha > titul > fragment
> paragraf

- VZNIK 530-533 (publ. konstituce):
  - Bluhmeho teorie** → skupiny excerpovaného materiálu, **tzv. masy**: „Sabinova“ (komentáře k *ius civile*), „ediktální“ (komentáře k *prét. ediktu*), „Papiniova“ (sbírky otázek a odpovědí) a „dodatková“
  - rozdělení činnosti komise → subkomise excerpují jednotlivé skupiny autorů a děl
- **interpolace** → adaptace klas. pr. textů
- **DOCHOVÁNÍ:**
  - **littera Florentina** (7.-6. st. NL)
  - **littera Bononiensis/Vulgata** → stv. rkp. (*vetus, infortiatum, novum*)

Justiniánská kodifikace 3: INSTITUCE

- 533
- **autorizovaná učebnice řím. práva pro začátečníky**
- základ: Gaiovy aj. instituce
- knihy rozděleny mezi profesory práva (Dorotheus, Theofil), pracující pod vedením Triboniana
- učebnice sloužila na právnických fakultách do novověku

Justiniánská kodifikace 4: Codex Repetitiae Praelectionis

- 534
- **sbírka revidovaných cí. zákonů od Hadriána po Justiniána**
- 12 knih řazených věcně
- divergence mezi klas. práv. spisy řešeny v průběhu kodif. prací na „plenárních schůzích“ vydáním cí. konstitutcí (*decisiones*)
- cíl:
  - *zapracovat decisiones*
  - *odstranit zastaralé předpisy, duplicity, rozpory*

Justiniánská kodifikace 5: NOVELY

- **soukr. sbírky cís. zákonů pocházejících převážně od Justiniána**
- *novellae* = nové zákony vydané po publikaci Kodexu
- derogační účinek vůči ofic. kodifikaci
- v řečtině
- OBSAH: převážně veř. právo cír. a spr.

Bádání o římském právu

■ 19. stol. počátek moderní právní vědy

■ centra: Německo, Itálie

■ školy:

- **historickoprávní** (Savigny, Puchta) → idálem je návrat k justiniánskému právu; historicko-kritická analýza ŘP a vytvoření uzavřeného pr. sys. s pomocí „čistého“ ŘP; konzerv. (proti unifikaci, kodifikaci)
- **interpolační** (Faber, Beseler) → rozlišení textových vrstev v Digestech, otázka pravosti řím. pramenů; „Interpolationenjagd“
- **římsko-řecká** (Mitteis, Sommer) → rozšíření obzoru o pr. grécistiku a papyrologii
- **antických právních dějin** (Wenger) → vřazení ŘP do právních sys. starověku
- **moderní kritická škola** (Heyrovský, Vážný a jejich nástupci v Praze a Brně) → his. kritika
- **socialistická** (Bartošek) → vědecké metody marxismu (his. a dialekt. materialismus)

Bádání o recepci ŘP v českých zemích

- Emil Ott → římskokan. proces
- Miroslav Boháček → syntéza, římské právo v listinách, kodikologie
- Jiří Kejř → kanon. právo, pražská univerzita, kodikologie
- Valentin Urfus → ideolog. a teoret. rámec obec. recepce
- Pavel Krafl, Miroslav Černý → stv. kanon. právo
- stav:
  - pokles zájmu
  - nutnost praktického studia stv. památek: nejen CO a KOLIK, ale i JAK převzato

Postup romanizace 1

- **nestejná dynamika v růz. obl. práva**
  - ➔ **cír. pr.** má kontinuitu s ŘP
  - ➔ **měst. pr.** je progresivní, čerpá z říms. (hmota) i kanon. pr. (proces)
  - ➔ **zem. pr.** je konzervativní, čerpá z kanon. pr. (proces) x volné nalézání pr.

■ **ŘP + křest.**

■ **výv. etapy:**

VM ➔ Soudní zákon pro laiky podle vzoru byzant. Eklogy, Nomokánon podle Synagogy

přemyslovská epocha ➔

- 12. stol. Gratiánův dekret
- cír. školy od 11. stol. (bis. Pha, Olom.) ➔ představy, zásady ŘP
- studium v zahr. od 12. stol. (Ita, Fra) ➔ odb. práv. vzdělání
- učení právníci v Čechách (Gozzio z Orvieta)
- chybí přímý vztah k justin. pramenům a velkým dílům glosátorské školy
- od 2/2 13. stol. veřej. notariát (škola při vyšehr. kapitule)
- od 12. stol. řádné, rozh. a cír. soudnictví; soud. ref. PO II. ➔ desky, půhony kanceláře ➔ formuláře, listiny od 13. stol.
- kodifikace (IRM)

Postup romanizace 2

Lucemburská epocha →

- 2/2 14. stol. latina v deskách a listinách vytlačována češtinou
- 1348 praž. univerzita → Kuneš z Třebovle (traktát o odúmrtích)
- měst. kanceláře → měst. knihy (knih pisaře Jana 1353)
- zem. soud ve 14. st. → racionalizace dk řízení, pís. vkládání pŕhonŕ, uznání některých nárokŕ opřených o ŘP zásady

jagellonsko-habsburská epocha →

- rozvoj. šlecht. podnikání a zaostávání zem. pr. za hosp. poměry
  - přímý vztah k justin. pramenŕm
  - humanismus
- 1579 Koldínem vrcholí recepce v měst. pr., unifikace, subsidiarita pro zem. pr.
- 1627/8 OZZ vrcholí recepce v zem. pr. → obecnoprávní proces na zem. soudě
- po 1620 zákonodárné akty panovníka a praxe apelačního soudu → *ius commune*

ŘP v listinách 1

- výskyt římskopř. prvků v diplomat. materiálu (listiny, úřed. a soud. knihy)
→ **pojmy, úsloví, klausule, dispozice, zásady**
  - užívání listin při př. jednáních zavedla **cír.** (dochování od poč. 12. stol.)
  - **dk. prostředek** římskokan. řízení, od 13. stol i na zem. soudě
  - **cíl:**
    - vyhovět jasnou a přesnou formulací skuteční vůli jednajících
    - př. jistota a zlepšení dk. situace
    - pís. fixace poměrů
  - od 13. stol. stylizace v rukou odb. školených (veřej. a soukr.) notářů a právníků → intenzivnější romanizace
- x od 14. stol. čeština a domácí př. vzdělanost** v měst. a zem. prostředí
- **kult. prostředí:**
    - **města:** ústní jednání před měst. soudem/radou, protokolovaná do úřed. knih
    - **šlechta:** ústní jednání, primát DZ s výjimkou „mobilizace“ majetku
    - **cír.:** primát listiny, všechna jednání o majet. vybavení cír. ústavů obligatorně v listinné formě, event. v „zaknihované“ formě

ŘP v listinách 2

■ **předmět studia:**

- pr. okruh
- účastníci pr. jednání a jeho zlistinění
- část listiny

■ **obecné klausule**

- snaha o trvalé a nenapadnutelné účinky
- ujišťující o absenci vad vůle
- renunciační (generál., spec.): vylučují uplatnění obranných/útoč. prostředků, typické pro cír. prostř.
  - proces. prostředky (žaloby, námitky, obrany)
  - hmotněpr. nároky
  - *exc. non numeratae pecuniae* (nesplnění peněž. protiplnění)
  - *exc. doli* (podvod)

ŘP v listinách 3

■ **právní vztahy k nemovitostem**

- *hereditas* = *dědina, proprietas, dominium* pro růz. druhy věc. práv
- *possessio* pro vyjádření vlastnické pozice X držba známa až od kon. 15. stol.
- 13. stol. „kapitalizace“ majetku → stará a nová terminologie vedle sebe
- **od 13. stol. nauka o děleném vlastnictví** (*directum, utile*)

■ **zcizovací pr. jednání**

- ve 12. stol. majet. převody formulovány jako jediný akt a pouze se konstatují věcné účinky
- **od 13. stol. nauka o převodu vlastnictví** rozlišující zavaz. a zciz. jednání, *titulus a modus*
- **od 14. stol. se vyžaduje u dispozic s nemov. zápis do úřed. knih**
- *tradere* pro převod držby
- *iustum pretium*
- předmětem pís. trhov. ujednání převážně nemov. (jméno, poloha, pertinence)
- potvrzení o plnění prodávajícímu
- směna nesmí být na škodu žádné straně
- darování má neurč. formulace

ŘP v listinách 3

■ poslední pořízení

- nejst. dochované případy od 12. stol.
- cír. propagace darů *pro anima*
- darování pro případ smrti
- pořízení pro případ smrti (*testamentum, legatum*) → vliv římskokan. testamentu (odvolatelnost, forma)
- soukr. testament s děd. institucí v cír. a měst. pr. X v zem. právu kr. svolení (mocný list)

■ závazky

- **smlouvy byly dk** → se smlouvami (*contractus*) nebývaly zásadně spojovány zavazovací účinky, ledaže obsahovaly zvl. ustanovení o slibu něco plnit
- **od 13. stol. klausule o odstranění pr. vad** (*emendare, disbrigare*) pod sankcí pokuty
- **od 13. stol. klausule o peněžitě náhradě pro případ evikce** v trzích s cír. (rukojemství, kauce), v zem. pr. ručení za evikci
- pacht
- uznání dluhu (*promittere*)
- stipulace: gen. slib dodržet podm. smlouvy, dom. forma (*manualis*)
- zajištění: os. (rukojem., solid.), věc. (zástava propad. a prodej., hypotéka)
- změna subjektů: cese, převzetí dluhu